

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Стояненко І.В.

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті викладено теоретичні основи управління нематеріальними активами підприємства. Визначено особливості, основні етапи та принципи управління нематеріальними активами на підприємстві. Здійснено систематизацію функцій управління нематеріальними активами. Досліджено взаємозв'язок функцій та мети управління нематеріальними активами підприємства.

Ключові слова: нематеріальні активи, управління нематеріальними активами, принципи управління нематеріальними активами, етапи управління нематеріальними активами, особливості управління нематеріальними активами, функції управління нематеріальними активами.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку постіндустріального суспільства, смарт-економіки та економіки знань, процесів глобалізації та інтернаціоналізації бізнесу спонукають вітчизняних науковців та суб'єктів господарювання все більше уваги приділяти проблемам пов'язаним формуванням, оцінкою, ідентифікацією та використанням нематеріальних активів. Надзвичайно актуальним завданням на сьогодні в Україні для наукового пошуку та практичного менеджменту є розробка теоретичних та практичних рекомендацій щодо формування системи управління нематеріальними активами підприємств та організацій, оскільки саме НМА в сучасних умовах господарювання є потужним інструментом формування стратегічних конкурентних переваг більшості компаній в розвинутих країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним та прикладним аспектам управління нематеріальними активами присвячені праці цілої низки як зарубіжних (Е. Брукінг, Н. Бонтіс, Г. Волкова, Ю. Даум, С.Дятлов, В. Зінов, В. Іноземцев, Т. Коупленд, Т. Коллер, Б. Лев, С. Мармиш, Дж. Муррін, І. Нонака, Ю. Радигін, В. Ольховський, А. Шатраков та ін.), так і вітчизняних вчених, серед яких варто відзначити наукові роботи Т.В. Бауліної, Д.П. Богині, І.А. Бігдана, М.О. Гоменюк, О.М. Гребешкової, К.І. Дмитрів, М.С. Дороніної, Г.В. Жаворонкової, О.В. Кендюхова, Т.Г. Ковальчук, А.М. Колот, В.І. Куценка, Н.Д. Лук'янченка, Л.Ю. Мельник, О.В. Мельник, В.В.Онкієнко, Д.М. Соковніної, Д.С. Трасюк, Н.О. Шпак, А.А. Чухно та ін.

Не вирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики багато її аспектів залишаються відкритими для подальших розробок. Зокрема, потребують належного наукового обґрунтування принципи управління нематеріальними активами підприємств, дослідження взаємозв'язку функцій та мети управління нематеріальними активами підприємств задля забезпечення реалізації загальної стратегії економічного управління підприємством, тощо.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розвиток теоретичних та прикладних аспектів управління нематеріальними активами підприємств.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день більшість керівників підприємств та організацій на теренах колишнього СРСР і, зокрема, в нашій країні, ще не усвідомили необхідність формування та залучення нематеріальних активів в господарський оборот, оскільки не володіють достатньою інформацією щодо організації процесу управління ними. Відтак, за словами О.М. Гребешкової та

О.В. Мельник, вітчизняні підприємства практично не використовують потужне джерело потенційно доступних конкурентних переваг, що позначається в заниженій капіталізації вітчизняних компаній та, як наслідок, низькій їх інвестиційній привабливості, а отже – й об'єктивному обмеженні можливостей для інноваційного прориву [1].

Управління нематеріальними активами, на нашу думку, представляє собою сукупність заходів щодо оцінки обсягів наявних нематеріальних активів підприємства, аналізу та контролю ефективності їх використання у поточному періоді, виявлення потенційних джерел їх формування у перспективі і забезпечення умов подальшого розвитку та корисного використання відповідно до фактичного стану та можливих змін зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування господарюючого суб'єкта, з метою зростання соціально-економічної цінності останнього та набуття ним стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

Г.В. Жаворонкова, В.О. Жаворонков, Д.М. Соковніна, Л.Ю. Мельник та М.О. Гоменюк [2] виділяють цілу низку особливостей процесу управління нематеріальними активами, якими не варто нехтувати при організації даного процесу на підприємстві (Рис. 1).

Рис. 1. Основні характеристики процесу управління нематеріальними активами підприємства

Джерело: [2]

Процес управління нематеріальними активами на підприємстві не є одноразовим актом, а представляє собою послідовність певних дій, які можна поєднати в 9 етапів:

- формування інформаційної бази щодо управління НМА;
- аналіз ефективності використання наявних нематеріальних активів підприємства за останні 3-5 років;
- визначення цілей управління нематеріальними активами підприємства на перспективу;
- обґрунтування планових результатів управління НМА;

- організація бізнес-процесів, орієнтованих на досягнення запланованих результатів щодо управління НМА підприємства;
- розробка ефективної системи мотивації персоналу, орієнтованої на досягнення визначених цілей управління НМА;
- оцінка ефективності, результативності та якості управління нематеріальними активами підприємства;
- контроль щодо реалізації цілей та завдань управління нематеріальними активами підприємства та коригування процесу управління нематеріальними активами підприємства за результатами контролю.

Управління нематеріальними активами на підприємстві має базуватися на певних принципах, задля вирішення завдань та досягнення головної мети даного процесу.

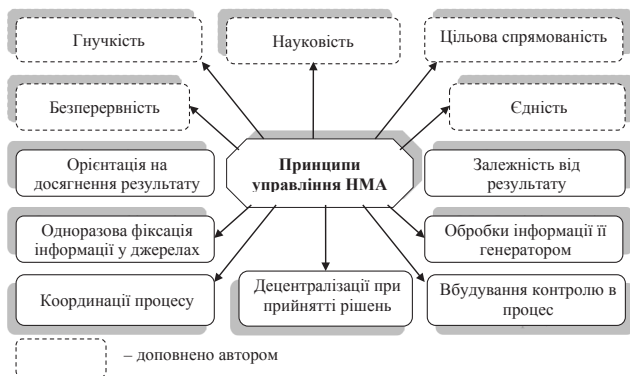

Рис. 2. Принципи управління нематеріальними активами підприємства

Джерело: [2] та доповнено автором

Окрім таких принципів як орієнтація на досягнення результату, залежність від результату, одноразова фіксація інформації у джерелах, обробки інформації її генератором, координації процесу, децентралізації при прийнятті рішень, вбудування контролю в процес [2] в практиці управління нематеріальними активами підприємства, на наше переконання, доцільним є врахування також принципів науковості, цільової спрямованості, безперервності, гнучкості та єдності (Рис. 2).

Практична реалізація зазначених принципів в процесі управління нематеріальними активами має зводитись до наступного:

- науковість – задачі та завдання управління нематеріальними активами на підприємстві повинні визначатися на основі аналізу об'єктивної інформації про економічну ситуацію, що склалась в країні та світ, ринкову кон'юнктуру, зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на формування та розвиток НМА в поточному періоді та перспективі. При визначенні потреби в нематеріальних активах необхідно використовувати сучасні методи планування та прогнозування, які пропонує на сьогодні економічна наука;
- цільова спрямованість – в процесі управління нематеріальними активами мають бути чітко визначені економічні та соціальні завдання, які підприємство прагне розв'язати за допомогою використання в господарському обороті даного виду активів;

- безперервність – процес управління НМА на підприємстві має відбуватися постійно та безперервно задля забезпечення досягнення його головної мети та реалізації загальної стратегії розвитку підприємства;

- гнучкість – підприємство повинно швидко зреагувати на зміну внутрішніх та зовнішніх умов його функціонування зміною оперативних та стратегічних задач щодо управління нематеріальними активами;

- єдність – мета і завдання управління НМА мають бути узгодженими та цілком відповідати цільовим характеристикам діяльності підприємства на ринку.

Основними ж функціями управління нематеріальними активами підприємства при цьому (як і будь-якого іншого виду управління) мають стати: планування, організація, мотивація, контроль, координація та регулювання.

Іх тісний взаємозв'язок та взаємодія (Рис. 3) забезпечать досягнення головної мети управління НМА.

Планування – головна функція управління нематеріальними активами підприємства, від якої певною мірою залежать всі інші функції. Вона передбачає прогнозування, визначення цілей, стратегії та політики суб'єкта господарювання в сфері раціонального використання наявних нематеріальних активів, їх формування та розвитку у перспективі та управління ними.

Планування включає насамперед прийняття рішень, обґрунтування і чітке формування напрямків дій. Воно, за словами Й.С.Завадського, “забезпечує основу для прийняття інтегрованих рішень і є життєво необхідним у кожній соціально-економічній системі” [3].

Кінцева мета планування в процесі управління нематеріальними активами на підприємстві полягає

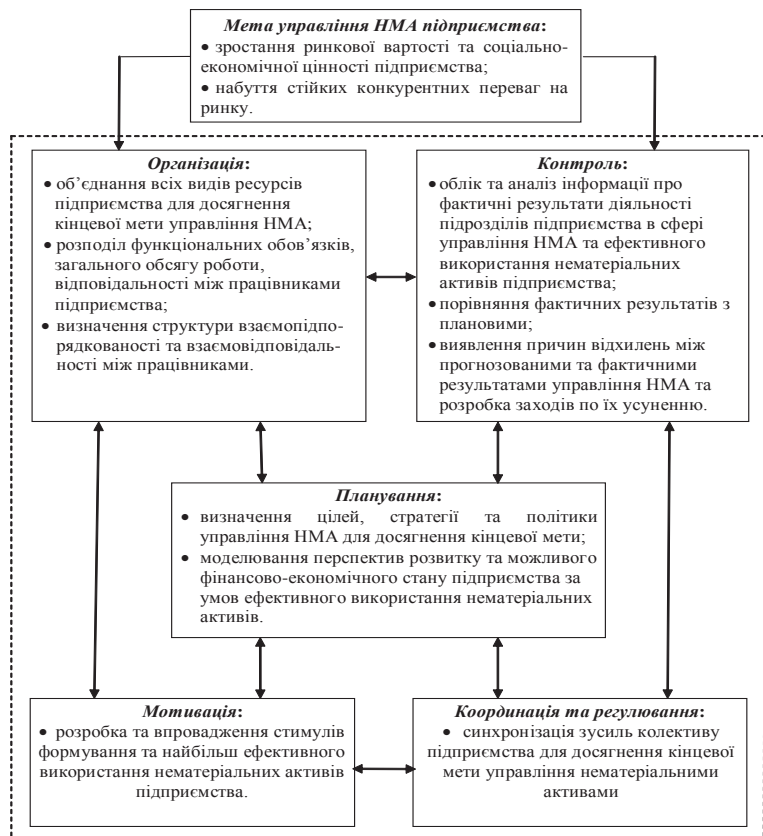

Рис. 3. Взаємозв'язок функцій та мети управління нематеріальними активами підприємства

Джерело: розроблено автором

у моделюванні з використанням існуючих методів планування бажаного майбутнього стану підприємства з позиції оптимізації обсягів необхідних НМА в діяльності суб'єкта господарювання та максимізації ефективності їх використання.

Функція організації передбачає цілеспрямоване об'єднання людських, матеріальних, фінансових та інших ресурсів підприємства, формування системи управління, визначення видів діяльності необхідних для досягнення кінцевої мети управління нематеріальними активами підприємства.

Організаційна діяльність з управління НМА на підприємстві має вирішувати такі питання як розподіл між керівниками та спеціалістами загального обсягу роботи щодо формування та розвитку нематеріальних активів, повноважень та відповідальності; визначення взаємопідпорядкованості і взаємозалежності працівників; встановлення правильних взаємовідносин між працюючими тощо.

З функціями планування та організації тісно пов'язані функції координації та регулювання. Оскільки здійснення організаційної функції не виключає на практиці виникнення невідповідності між усіма елементами створеної системи або механізму досягнення головної мети управління нематеріальними активами підприємства, виникає об'єктивна необхідність уточнення характеру дій виконавців, спрямованих на досягнення узгодженості, оптимальної гармонійності та ефективності. В менеджменті таке настроювання системи дістало назву функції координації [4]. Саме завдяки їй на підприємстві має забезпечуватися динамізм системи виробництва і гармонізація взаємозв'язків усіх його виробничих підрозділів в контексті постійного підвищення ефективності використання та розвитку наявних нематеріальних активів підприємства та формування нових в перспективі.

Координація означає синхронізацію зусиль всього колективу, інтеграцію їх в єдине ціле, тобто це процес розподілу діяльності в часі, приведення окремих елементів у таке поєднання, яке б дало змогу найбільш ефективно та оперативно досягати поставленої мети. Координація є тим об'єднаним елементом управління нематеріальними активами підприємства, який забезпечує безперервність та взаємозв'язок всіх функцій в процесі найбільш ефективного досягнення поставленої мети.

Регулювання – це діяльність з підтримки в динамічній системі ефективного управління нематеріальними активами підприємства заданих параметрів. Ця функція, за словами Й.С. Завадського, детермінується нормативністю, тобто в полі її зору перебуває будь-яке відхилення від норми [3].

Функція мотивації має охоплювати розробку і використання стимулів спрямованих на раціональне використання та розвиток наявних, а також ініціювання створення нових НМА на підприємстві. Ця функція менеджменту, на нашу думку, може стати одним з дієвих засобів досягнення кінцевої мети управління нематеріальними активами.

Облік та аналіз інформації про фактичні результати діяльності всіх підрозділів підприємства з питань управління нематеріальними активами та ефективності використання і розвитку НМА, порівняння їх з плановими показниками, виявлення відхилень і аналіз їх причин, розробка заходів по досягненню головної мети управління нематеріальними активами є складовими функції контролю управління нематеріальними активами підприємства.

Щодо специфічних функцій управління нематеріальними активами, то до них можна віднести [5]:

- інформаційна підтримка управління НМА (формування інформаційних потоків та корпоративних баз даних про наявність, якість, джерела й результати використання НМА);

- моніторинг (відстеження ефективності економіко-виробничих процесів, що використовують НМА в господарській діяльності підприємства);

- діагностика (аналіз усіх дій, які здійснюються в процесі управління НМА: змісту, якості, своєчасності контрольних заходів, вірогідності результатів та оцінки їх ефективності як елементів системи управління НМА й підсистеми управління організації в цілому);

- контролінг (інструмент планування, обліку, аналізу НМА, що використовується для ухвалення рішень на базі комп'ютеризованої системи збору та обробки інформації).

Саме у функціях управління нематеріальними активами підприємства найбільш повно проявляється його суть і зміст.

Раціональне використання нематеріальних активів у господарській діяльності та ефективна система управління ними може забезпечити підприємству отримання цілої низки переваг майже в усіх аспектах його діяльності як у короткостроковому, так довгостроковому періодах, зокрема у: розробці і виробництві конкурентоспроможної продукції; своєчасному оновленні і технічному переозброєнні виробництва; визначенні вільних ринкових ніш, потенціальних партнерів та конкурентів; трансфері технологій; збільшенні фінансових активів підприємства, його ринкової вартості; диверсифікації діяльності тощо.

Висновки. Таким чином, в умовах стрімкого розвитку постіндустріального суспільства та економічних систем, базисом формування яких та основними факторами функціонування є знання та інтелект, побудова дієвої та ефективної системи управління нематеріальними активами може стати для вітчизняних підприємств джерелом формування стратегічних конкурентних переваг на міжнародному ринку, росту їх ринкової вартості та інвестиційної привабливості.

В той же час потребують подальших наукових досліджень питання ідентифікації та оцінки вартості нематеріальних активів, що створюються на підприємствах, задля забезпечення можливостей їх подальшої трансформації у фінансові ресурси останніх.

Список літератури:

1. Гребешкова О.М., Мельник О.В. Стратегічне управління нематеріальними активами [Електронний ресурс] // Режим доступу до журн.: <http://economica.org.ua/2009/srtuprnm/>
2. Інтелектуальний капітал підприємств АПК в регіональній інноваційній системі: Монографія / Г.В. Жаворонкова, В.О. Жаворонков, Д.М. Соковніна, Л.Ю. Мельник, М.О. Гоменюк / За ред. д.е.н. Г.В. Жаворонкової. – Умань: Видавництво «Сочинський», 2012. – 550 с.
3. Завадський Й.С. Менеджмент: Management. – У 3 т. – Т. 1. – 3 – вид., доп. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту. – 2001. – 542 с.
4. Заведа А.В. Менеджмент: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 583 с.
5. Слободянюк Н. А. Моделювання комплексної системи функції управління нематеріальними активами підприємства / Н.А. Слободянюк // Схід. – 2010. – № 4(104). – С. 69-74.

Стояненко И.В.

Киевский национальный торгово-экономический университет

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫМИ АКТИВАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В статье изложены теоретические основы управления нематериальными активами предприятия. Определены особенности, основные этапы и принципы управления нематериальными активами на предприятии. Осуществлена систематизация функций управления нематериальными активами. Исследована взаимосвязь функций и целей управления нематериальными активами предприятия.

Ключевые слова: нематериальные активы, управление нематериальными активами, принципы управления нематериальными активами, этапы управления нематериальными активами, особенности управления нематериальными активами, функций управления нематериальными активами.

Stoyanenko I.V.

Kyiv National University of Trade and Economics

PECULIARITIES OF INTANGIBLE ASSETS MANAGEMENT AT AN ENTERPRISE

Summary

In the article there is reviewed the theoretical base of intangible assets management of an enterprise. There are determined the features, main stages and principles of intangible assets management at an enterprise. There are systematized the functions of intangible assets management. There is researched interrelation between the functions and the purpose of intangible assets management of an enterprise.

Keywords: intangible assets, intangible assets management, principles of intangible assets management, stages of intangible assets management, functions of intangible assets management.

УДК 330.322.01:658.152

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Урванцева С.В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Розглянуто генезу трактування поняття «інвестиційна привабливість підприємства». Проаналізовано мету дослідження інвестиційної привабливості для підприємства та інвестора. Визначено фактори прямого та опосередкованого впливу на інвестиційну привабливість. Запропоновано узагальнене визначення сутності поняття «інвестиційна привабливість підприємства».

Ключові слова: інвестиції, інвестор, акціонер, кредитор, інвестиційна привабливість, інвестиційні ресурси.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України однією з ключових умовою соціально-економічного зростання є залучення достатніх інвестицій. Ринкові умови господарювання роблять актуальною проблему інвестування для будь-якого підприємства. Оскільки підприємство, яке використовує залучені інвестиційні ресурси, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку.

Можливості такого залучення безпосередньо пов'язане з інвестиційною привабливістю підприємства, як об'єкта інвестування. Підприємство зацікавлене у підвищенні рівня інвестиційної привабливості, адже кожен суб'єкт господарювання прагне розвивати своє виробництво, підвищувати свою конкурентоспроможність та залучати ресурси на інвестиційному ринку на кращих умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію інвестиційної діяльності, формування та використанні інвестиційних ресурсів, оцінки ефективності інвестицій та інвестиційної привабливості зробили такі вчені: О.А. Андраш, І.О. Бланк, Н.Ю. Брюховецька, Ю.В. Буднікова, С.А. Буткевич, В.І. Гунько, А.О. Епіфінов, С.О. Євтушенко, Я.Є. Задорожня, Т.В. Майорова,

О.Г. Мельник, А.А. Пересада, Л.О. Чорна, А.В. Чупіс, К.В. Щиборщ та ін. Але значна частина питань, пов'язаних з дослідженням сутності та оцінки інвестиційної привабливості підприємств, ще залишається не розкритою або потребує удосконалення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасній економічній літературі, незважаючи на широкий спектр порушених наукових проблем, не існує однозначного трактування поняття «інвестиційна привабливість підприємства», факторів формування та системи її оцінки, що призводить до необхідності подальшого вивчення даного питання.

Мета статті. Основною метою роботи є дослідження та узагальнення теоретичних основ інвестиційної привабливості підприємства у контексті визначення сутності та чинників формування.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна привабливість може розглядатись на рівні країни, галузі, регіону чи підприємства. Підприємство в цій системі є кінцевим пунктом вкладення інвестицій. Рівень інвестиційної привабливості підприємства дозволяє зробити висновки про доцільність вкладення фінансових ресурсів в цей об'єкт.